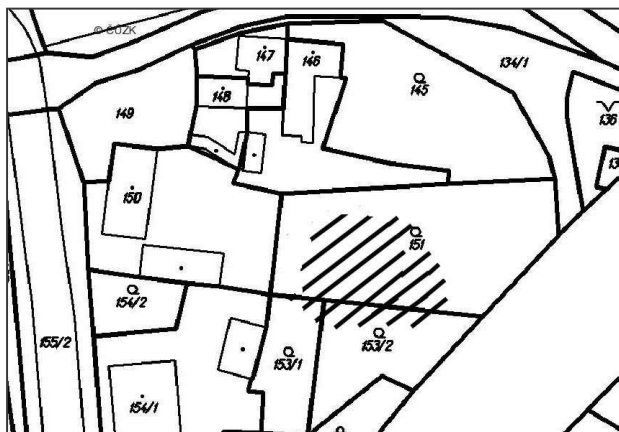

Příspěvek k panským sídlům v Lomnici

Tomáš Karel – Vilém Knoll – Luděk Krčmář

Lomnice, ležící 4 km severně od Sokolova (okr. týž) na samém okraji těžbou zdevastovaného území, byla významnou a velkou vesnicí již ve středověku. Kromě centra farní správy odpovídala tomuto významu i existence panských sídel. Jejich detailnější podoba i umístění jsou však dnes neznámé, ve většině případů pak nejsme schopni říci, zde zmiňovaní šlechtici, respektive leníci zde skutečně sídlili. Ves je písemnými prameny prvně doložena k roku 1339. Tehdy zde dědičně držel majetek Mikuláš Winkler, který ho poddal spolu se Sokolovem králi Janu Lucemburskému a přijal ho zpět jako léno.¹⁾ Zdejší farní kostel je doložen k roku 1361.²⁾ Ves zpočátku patřila pravděpodobně k Sokolovu a jak dokládají lenní knihy rodu Nothaftů, byla tímto rodem minimálně z části propůjčována formou lén. V letech 1360 až 1365 se jednalo o drobná léna, která drželi Jakub „Krapicz“ s bratrem a Jindřich a Oldřich z Týna.³⁾ Kolem roku 1370 zde měl propůjčeny léna Petr Zwerken-

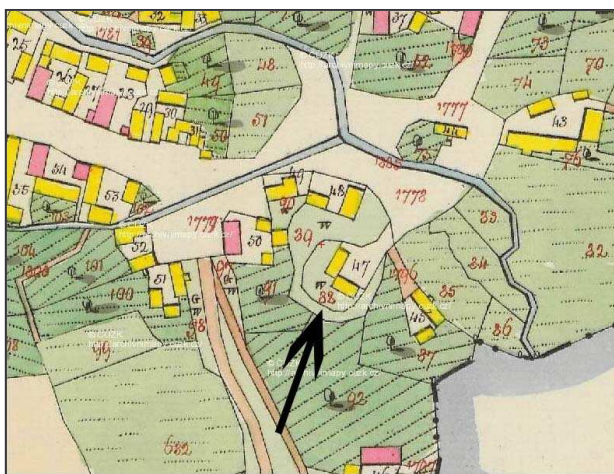
Lomnice – tvrzistě zakreslené do katastrální mapy (šrafováno).

grüner, okolo roku 1385 zde drželi léna Hans Hufp s manželkou a Elbel Spchorren s bratrem Mikulášem, který v Lomnici také seděl.⁴⁾ Před rokem 1464 pak zde měl propůjčeno 12 statků Albrecht Bernsteiner.⁵⁾ Mladší prameny zde pak dokládají léna vázaná ke královskému hradu v Lokti. V letech 1516 až 1525 se tak po Lomnici psal držitel zdejšího loketského léna Wolf Roder.⁶⁾ Část vsi měli v roce 1523 propůjčenu také Sebald a Merten Vorreiterové.⁷⁾ Ves přitom patřila k sokolovskému hrdelnímu okrsku.⁸⁾ Jejich příbuzný Kryštof se po vsi psal v roce 1568, když prodával zdejší loketské léno Jiřímu z Týna, který zde pak držel „staré sídlo“.⁹⁾ Vedle něj se k roku 1567 v Lomnici uvádí sídlo „na kopci“, které postavil Kryštof Vorreiter z Lipnice.¹⁰⁾ Je zajímavé, že o rok později se uvádí nově postavené sídlo „na kopci“, které k sousednímu Týnu postavil Jindřich z Týna.¹¹⁾ Ani jedno z těchto sídel se nepodařilo lokalizovat. Přesto, že to není příliš pravděpodobné, nelze zcela vyloučit, že se v obou případech jedná o jednu lokalitu.¹²⁾ Kolem roku 1568 se po Lomnici psal loketský leník Karel Bauer.¹³⁾ Jeho předpokládané sídlo se nepodařilo lokalizovat. Na dvoře, osvobozeném od poddanských dávek, který však mohl být nástupcem některého ze starších sídel, seděl v polovině 17. století Jan z Týna.¹⁴⁾ Jeho bližší lokalizace se nezdařila.

Jak je z uvedeného patrné, situace lomnických sídel je velmi složitá. Příspěvkem k jejímu částečnému poznání snad může být zjištění, uskutečněné autory v rámci plošného průzkumu panských sídel v regionu.¹⁵⁾

Při srovnání map současných a císařských otisků map stabilního katastru z roku 1842 se na jihovýchodním okraji historického jádra Lomnice v bloku drobné zástavby objevil parcelami č. 87 a 89 vymezený kruhový útvar s domkem uprostřed č. parc. 47, nápadně připomínající tvarem i velikostí možné tvrzistě tak, jak je známe i z jiných lokalit. Po zkušenosti s obdobně zjištěným novým tvrzistěm v Maroltově, byla lokalita prověřena v terénu. I z leteckých snímků bylo zřejmé, že se prostor za uplynulých 170 let výrazně proměnil, parcely změnily většinou hranice, ale střed bloku zůstal dosud zachován v podobě zahrady, dům v těchto místech však již zanikl.

Blok zástavby je dnes podstatně zmenšen od jihovýchodu trasou hlavní silnice. Ve středu prostoru, vymezeného od severu a východu tokem Lomnického potoka a od jihozápadu a jihovýchodu komunikacemi a přílehlou zástavbou, je několik zahrad s ovocnými stromy a drobnými hospodářskými objekty. Terén je zde rovinatý, ale při podrobnějším pohledu je znát velmi pozvolný náběh na vyvýšenou oválnou plochu. Ta se však nekryje s průběhem oplocení vymezujícím současné hranice pozemků č. 151, 153/1 a 153/2. Po zasazení do mapových podkladů tak nelze vyloučit, že je zde zachována stopa staršího terénního útvaru, kterou respektovala parcelní situace v roce 1842. V daném případě je však otázkou, zda ono mírné vyvýšení terénu je pouhým pozůstatkem po demolici zástavby na tomto místě stojící ještě v době pořízení stabilního katastru, nebo je odrazem starší situace.

Lomnice - tvrzistě na mapě stabilního katastru z r. 1842 (označeno šipkou).

Terénní stopy v Lomnici jsou tedy velmi nejasné a nebyť situace zachycené starší parcelací, nemohli bychom mnoho říci. Zda se skutečně jedná o bývalé tvrzistě bude moci snad prokázat pouze další, především archeologický, výzkum. Ve vsi i přes případné pozitivní zjištění však stále zůstanou další, dosud neobjevená místa bývalých panských sídel.

Poznámky: 1) Emler, J. (ed.): Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae. Tomus IV. Praha 1892, s. 805, č. 2061. 2) Tingl, F. A.: Liber primus confirmationum ad beneficia ecclesiastica pragensium per archidiecenensium nunc prima vice typis editus inchoans ab anno 1354 usque 1362. Praha 1867, s. 166. 3) Singer, F. W.: Das Nothafische Lehenbuch von 1360. Besitz und Verwaltung der Reichsministerialen Nothaf im Historischen Egerland. Arzberg – Hohenberg a. d. Eger 1996, s. 61, 93. 4) Citace v pozn. 3, s. 155. 5) Gradl, H.: Beiträge zur Geschichte Nordwestböhmens. 3. Folge. Leuchtenberger und Nothafische Lehen im Elbognerlande. In: Mittheilungen des Vereines für Geschichte der Deutschen in Böhmen 26, 1888, s. 273, 277. 6) Schreiber, R.: Das Elbogener Urbar der Grafen Schlick von 1525. Prag 1934, s. 22, 41. 7) Citace v pozn. 6,

s. 52. 8) Citace v pozn. 6, s. 37. 9) „... den alten Ansitz in Dorf Lampz“. Schreiber, R.: Das Lehenbuch des Elbogener Hauptmanns Albrecht von Globen, Unser Egerland 40, 1936, s. 13, č. 10; Profous, A.: Místní jména v Čechách, jejich vznik, původní význam a změny 2. díl Ch-L. Praha 1949, s. 661. 10) „... Ansitz zu Lampz am Berg“. První citace v pozn. 9, s. 13, č. 6. 11) „... den neugebauten Ansitz aufm Pergkh“. První citace v pozn. 9, s. 13 – 14, č. 9. 12) Karel, T. – Knoll, V. – Krčmář, L.: Panská sídla západních Čech. Karlovarsko. České Budějovice 2009, s. 108, 170. 13) První citace v pozn. 9, s. 15, č. 14. 14) Fiala, J.: Zánik lenního systému na Loketsku. In: Historický sborník Karlovarsko 7. Karlovy Vary 1999, s. 10. 15) Citace v pozn. 12, s. 108 – 109. K dějinám vsi dále viz literaturu tam citovanou.

Drobnosti, dodatky, opravy, informace, zajímavosti, ohlasy

Nebezpečí detektorů

Petr Baierl

Tento příspěvek se týká palčivých problémů současné archeologie a tím jsou otázky drancování nemovitých památek na území České republiky. Archeologicky cenné lokality jsou ohrožovány hospodářskou činností (orba, diskování, lesní práce), ale zde se spíše jedná o nevědomost a neznalost archeologických lokalit. Při lesních pracích jsou ničeny především zaniklé středověké a novověké vsi, mohylníky, hradíště, hrady a tvrze, jejichž relikty jsou mnohdy v terénu nepatrné. Ovšem zde díl zodpovědnosti leží i na samotné vědecké veřejnosti, valná část archeologů bohužel o těchto ohrožených lokalitách neinformuje příslušné úřady lesní správy.

Daleko horším aspektem současného stavu těchto lokalit je nelegální činnost, která je prováděna jednotlivci a skupinami novodobých hledačů pokladů a to za pomoci detektoru kovů. Bohužel tento jev se v poslední době rozmohl do takové velikosti, že dnes můžete potkat „detektoráře“ na každém kroku. Cena špičkových detektorů kovů výrazně poklesla a tím se stala dostupnou záležitostí, která se stále častěji objevují i v nabídce obchodních řetězců (Globus). Dnes už se detektoráři organizují v sdruženích, z nichž některá jsou paradoxně evidována i na ministerstvu vnitra. V současné době nemá archeologie prostředky (finanční i personální) jak této činnosti zabránit; dalo by se říci, že zatím svůj boj prohrává (nedostatečný památkový zákon, nedostatečná spolupráce s Policií ČR). Jedinou možnou záchrannou jsou fakulty archeologie na univerzitách, které mohou využít potenciálu studentů a techniky. Mohou takto ohrožené lokality mapovat a v případě narušení provést za pomoci zkušených pracovníků kateder záchranný výzkum ohrožených areálů. Této pomoci bylo využito i na projektu, jehož hlavní snahou bylo zmapování vytipovaných míst, které mohou být narušeny touto nelegální činností. Hlavním stimulem této práce byly a jsou internetové stránky novodobých zlatokopů, kteří se na nich bezostyšně chlubí nalezenými artefakty z archeologických lokalit.

V zimním období byla provedena detailní rešerše, v rámci které byly s ohledem na reprezentativní vzorek postupně vytipovány lokality z různých období naší minulosti (pravěk, středověk a novověk). Bylo vybráno sto nemovitých památek, které byly rovnoměrně rozvrženy po zájmovém území, především byl brán zřetel na primární využití účelu, kterému sloužily (hrady 36%, hradíště 18%, sídliště 4%, zaniklé vesnice 10%, polní opevnění 2%, úvozové cesty 1% a pohřební areály 10%). Po pečlivé úvaze byla zvolena nejvhodnější trasa k provedení samotného terénního výzkumu, který probíhal na jaře a částečně v létě roku 2009; během tohoto období byly rekognoskovány lokality v zájmovém území v okresech Plzeň-město, Plzeň-jih, Plzeň-sever Domažlice, Tachov, Klatovy, Rokycany a Karlovy Vary. Během výzkumu bylo najeto přes 2000 km. Prozkoumané lokality byly popsány pomocí deskriptivního systému v databázi, jež byla pro tento účel vytvořena.

Během půlročního průzkumu bylo na ploše zhruba 10 000 km², navštíveno všech sto vytipovaných lokalit. Registrováno bylo 60% lokalit, na kterých bylo patrné narušení. Ve většině případů se jednalo o archeologické památky, které byly vystaveny značnému riziku poškození, v horších případech došlo i k jejich nenávratnému poškození a to ve větším měřítku. To je způsobeno především neúmyslným narušením ze strany málo informovaných správců lesů (63%), ale stále více se objevuje úmyslné narušování těchto lokalit ze strany novodobých hledačů pokladů (37%).

Největším počtem takto postižených lokalit jsou mohylová pohřebiště – mohyly jsou ve většině případů prokopány středem k samotnému hrobu. Další skupinou jsou menší hradky a tvrze, které se nacházejí poblíž turistických tras (např. Kyjov, Komberk, Rovný). Velké množství narušených lokalit je umístěno nedaleko velkých měst, takže pro každého nového detektoráře je to výhodný zkušební terén.

K samotné činnosti v terénu byla používána stanice GPS Pathfinder Pro Series, tou byly zaměřeny lokality, které byly narušeny. Po revizi těchto míst byly následně vybrány nejvíce ohrožené areály. Jednalo se o osm lokalit (zaniklé vsi Borek, Rovný, Zhoř, Chuchle, tvrze Džbánek, Rovný a hrady Komberk a Kyjov), na nichž byl proveden výzkum málo destruktivní metodou za pomoci detektoru kovů a to na místech již před tím poškozených. V tomto případě se jednalo o detektory XP Gold Maxx Power, Whites mX, které byly zapůjčeny katedrou archeologie na FF ZČU. Jde o špičkové přístroje, které jsou srovnatelné s technikou využívanou samotnými detektoráři. Na lokalitách, kde byl proveden výzkum za pomoci detektorů kovů, bylo nalezeno 65 artefaktů, z větší části se jedná o artefakty recentní povahy 69%, 31% artefaktů pak bylo archeologicky významných. Snad nejcenějším byl objev šipky do kuše nalezené v lomu nedaleko zaniklé středověké vsi Borek, kde díky zmapování proběhl detailní archeologický výzkum. Tato lokalita, která leží na území města Plzně, je často díky své poloze navštěvována začínajícími detektoráři a dnes už je zcela poničena. Tento artefakt je významným objevem, díky němuž byl lom, ve kterém byl nalezen, přiřazen k období fungování vsi.

Nalezené artefakty byly na místě popsány pomocí zvolených deskriptorů a uloženy do sáček. Místo nálezu bylo přesně zaměřeno pomocí GPS. V předem zajištěných laboratořích došlo k jejich prvnímu očištění za pomoci mikotryskacího přístroje a na archeologicky zajímavých nálezech byla provedena konzervace.

Při řešení daných úkolů bohužel došlo i k setkání s nelegální činností detektorářů. Stalo se tak ve třech případech, tato nelegální činnost byla ve dvou případech zdokumentována. V jednom případě v místech kde se nacházejí antropogenní relikty opevnění, které bylo postaveno v období bojů za třicetileté války, byl zloděj přistižen při nelegální činnosti na poli a přestupek byl ohlášen na Policii ČR.

Pátráním po činnosti těchto „zlatokopů“ se podařilo objevit artefakt z již zmiňované zaniklé středověké vsi Borek. Jednalo se

o torzo sekery, nález se podařilo zdokumentovat, bohužel už nedošlo k přesvědčení majitele o nutnosti odevzdání tohoto nálezu na příslušná místa. Artefakt byl následně vydražen na portálu AUKRO.

Tímto bych rád apeloval na čtenáře tohoto periodika, aby při svých cestách za poznáním sledovali okolí a snažili se této činnosti dostupnými prostředky zabránit (zavolání na Policii ČR, oznámení archeologům).

Otázka parkánu u tvrzí

Petr Rožmberský

V první polovině 19. století byl parkán definován jako ohrazení plaňkami, plot s desek, německy der Plankenzaun, die Planke, Zwinger. Jako příklad užití bylo uvedeno: ...opravy na zdích, věžích, parkáních, branách, příkopách.¹⁾ Později říká Z. Winter (týká se opevnění měst), že mezi hlavní vyšší a další nižší hradbou byl příkop a v něm plot, nazývaný parkánem, že se později říkalo parkán celému příkopu a v parkáně měli někde vodu, někde křoví a podobně.²⁾ Z pozdějších příkladů (viz dále) však vyplývá, že u hradů a tvrzí nelze dát mezi parkán a příkop rovnítko.

Moderně je parkán definován jako zesilující prvek gotických opevnění. Jedná se o prostor mezi vyšší hlavní a nižší parkánovou hradbou, většinou upravený navedením zeminy. Proražením parkánové hradby při její patě by se na útočníky vysypal hlinitý nebo kamenitý násyp parkánového tělesa. Parkán též zajišťoval plynulý pohyb obránců po celém obvodu opevnění. Pokud do něj zasahovaly či byly dodatečně vloženy nějaké stavby, musela být jeho průchodnost zachována. Zvláště po ústupu vojenského využití se parkán stával smetištěm (týká se hradů).³⁾

Gotickými opevněními byly i tvrze. V úvodu Encyklopedie tvrzí se dočteme, že tvrze byly proti útoku silnějšího vojska téměř nebránitelné a jejich opevnění se nemohlo rovnat pevnostnímu systému hradů; obranná funkce spočívala v úloze tvrze jako útočiště jejího majitele a jeho rodiny především v nejistých válečných dobách, při potyčkách se sousedy či při loupežném přepadení. V 16. století se stavební podoba tvrzí změnila především tím, že stavitelé zcela rezignovali na opevnění a soustředili se především na složku obytnou a výtvarnou.⁴⁾ V kapitole věnované stavebnímu vývoji tvrzí v 16. století se zde říká, že vrcholí a zároveň končí výstavba neopevněných tvrzí, nelichotivě se od menších zámeků. Dále je však vznik opevnění v tomto období připouštěn. O parkánu je zde tvrzeno, že jím byl vybaven velký počet hradů, tvrzím však zcela chybí.⁵⁾ Také v další kapitole nazvané Obranná zařízení se dočteme, že s nástupem renesance je otázkám fortifikačního zajištění tvrzí věnována menší pozornost a postupně se u nově budovaných tvrzí opevnění ztrácí úplně. O parkánu se nečiní zmínka.⁶⁾

Pomineme-li tvrze, využívající výšinné polohy mimo vesnické osídlení (hrádky), kde se parkán někdy vyskytuje na přístupnějším boku ostrožné polohy (např. Hrádek nad Javornicí⁷⁾), nacházíme i pro tvrze situované v těsné vazbě na poplužní dvůr a ves, většinou v rovinaté poloze, ať si říká Encyklopedie tvrzí co chce, neoddiskutovatelné písemné doklady o existenci parkánů.

Například při dělení tvrze Bezděkova u Kasejovic (okr. Plzeň-jih) se doslovně v roce 1639 praví: „Item sklepy dva pod zemí jdouce do parkánu po pravé ruce...“ a „...v tvrzí Bezděkově v tom štoku po pravé ruce do parkánu jdouce světnice nahoře...“.⁸⁾ Roku 1633 přijeli na tvrz v Poleni (okr. Klatovy) císařští důstojníci, popili s majitelem tvrze a když odjížděli, vyprovodil je „z tvrze dolů až do parkánu“.⁹⁾ Podobně známe parkán na tvrzí v Dešenících (okr. Klatovy), a to z líčení sporu z roku 1596, kdy Kryštof Karel ze Svárova obeslal Jindřicha Vidršperkára a obvinil jej z výtržnosti. Na svatbě konané na této tvrzí Jindřich čekal na Kryštofa s obnaženým kordem „dole v parganě“ a když Kryštof „dolů na pargan“ došel, „na něho bil a sekal“.¹⁰⁾ Ještě topograf Sommer uvádí o Chanovicích (okr. Klatovy), že je zde zámek s obydlím správce, velkou zahradou a parkány.¹¹⁾ V Číčově (okr. Plzeň-jih), pomístní jméno „bergán“, tj. parkán, pomáhá lokalizovat místo zmizelé tvrze.¹²⁾

Konečně ani na renesanční tvrzí vystavěné v závěru 16. století parkán nechyběl, i když to uvedená Encyklopedie vlastně nepři-

pouští. Roku 1574 v Srbicích (okr. Domažlice) pro vrchnost „bytu stavěného ještě nebylo“, takže parkán zde nemohl přežívat z gotické fáze (jak tomu bylo zřejmě u výše uvedených případů), která zde neexistovala. Renesanční tvrz zde byla vystavěna brzy poté, ale při statických poruchách v roce 1712 „na parkáně v zámku srbsickém v menším pokojíčku svěce jest spadla“ a později „parkán i kus světničky i s oknem se zbořilo a dolů spadlo, potom zase v osmi dnech polovici parkánu se zbořilo“. Zdá se, že při stavebních aktivitách doložených zde v letech 1699 – 1700 vznikla nedostatečně založená přístavba křídla vysunutého do parkánu, která se roku 1712 zřítla.¹³⁾

Problém působí identifikace parkánu v terénu. Autorovi je znám jen jeden případ – u tvrze v Pačejově, kde byly stopy opevnění mezi jejím objektem a poplužním dvorem už dávno setřeny, se za tvrzí na hraně svahu nalézá pás vyrovnaného terénu, silně připomínající zbytek parkánu.¹⁴⁾ Problematika parkánů u tvrzí byla tématem příspěvku na minikonferenci pořádané plzeňskou pobočkou KASu na tvrzí ve Svinně 2. – 3. října 2009; v diskusi byla vzpomenu existence dalších klasických parkánů, především u rozsáhlejších tvrzí.

Parkán u složitějších dispozic tvrzí byl tedy takovým parkánem, jak jej definoval pro hrady T. Durdík (viz výše). U jednoduchých tvrzí, tvořených především ústřední věžovou stavbou, byl parkánem patrně nazýván prostor mezi hmotou budovy či dalších objektů tvrze a obvodovou hradbou.

Poznámky: 1) Jungmann, J. 1837: Slovník česko-německý III. Praha, s. 33. 2) Winter, Z.: Zlatá doba českých měst. Praha 1991, s. 27, 28. 3) Durdík, T.: Encyklopedie českých hradů. Praha 1995, s. 213. 4) Úlovec, J.: Předmluva. In: Encyklopedie českých tvrzí I. Praha 1998, s. VII – VIII. 5) Svoboda, L.: Stavební vývoj českých tvrzí. In: Encyklopedie českých tvrzí I. Praha 1998, s. XXVI, XXVII, XXXIII. 6) Chotěbor, P.: Obranná zařízení. In: Encyklopedie českých tvrzí I. Praha 1998, s. XXXVII a n. 7) Autopsie. 8) Červenka, V. – Novobilský, M.: Tvrze Hradiště a Bezděkov. Edice Zapomenuté tvrze, hrady a místa, v tisku. 9) Rožmberský, P.: Poleňská tvrz v obraze písemných pramenů, Hláška XV/2004, s. 17. 10) Archiv Národního muzea, Genealogická sbírka H, i. č. H26, Karel ze Svárova (opis V. Chmelř). 11) Sommer, J. G. 1840: Das Königreichs Böhmen VIII. Prag, s. 135 – 138. 12) Rožmberský, P.: Těňovice, Číčov a Šroubkův hrad, Příloha Hlášky 1992, s. 3. 13) Rožmberský, P.: Zánik zámku v Srbicích, Hláška XX, 2009, s. 61 – 62. 14) Kříž, M.: Několik poznatků o tvrzí a zámku v Pačejově, Hláška XIX, 2008, s. 26.

Toužimský zámek dostal šanci

Jiří Schierl

Zámek v Toužimi (okr. Karlovy Vary) patří mezi nejvýznamnější a současně i nejohroženější panská sídla Karlovarska. Jeho počátky jsou stále nejasné a mohly by sahát až do konce 12. století. První známá písemná zmínka z roku 1354 jej připomíná jako premonstrátské proboštství kláštera v Milevsku (jeho zakladatel, vel-

Toužim, Dolní zámek – pohled z nádvoří. Všechna foto autor.

mož Jiří z Milevska, tu s klášterem působili patrně již od 12. stol.), kterého se za husitských válek zmocnili kališníci Vřesovicové a přeměnili jej na šlechtické sídlo – pozdně gotický hrad. Ten pak byl dále rozšiřován, přestavován a upravován na zámek (byl v zástavním a po roce 1538 v dědičném majetku Plavenských, Lobkoviců z Hasištějna, Saských Lauenburků, Bádenských a Beaufort-Spontiniů) v 16. až 18. století a následně již jen devastován do současné podoby.

Jeho nejceněnější jádro – Dolní a Horní zámek, převedlo město Toužim v roce 1998 v podstatě zadarmo na soukromou osobu, ta zde údajně chtěla vybudovat konferenční a kulturní centrum. Nic se však nedělo a v roce 2002 jej prodala za 100 tisíc podivné ruské firmě *Busines rabbi*, s. r. o. Doba, kdy byla památka ve „vlastnictví“ této „firmy“, se na objektu podepsala katastrofálně. Bezprizorní památku brali léta útokem zloději a vandalové. Své vykonaly i přírodní živly, včetně ohně. Dolní zámek přišel o střešní krytinu, tu rozkrádali „měďaři“ za bílého dne přímo před přihlížejícími lidmi na náměstí. Zčásti rozkradeny byly i cenné pozdně renesanční malované záklopové stropy a další uměleckořemeslné detaily. I přes maximální snahu těch, kterým osud zámku nezůstal lhostejný, se nic nedělo. Město i orgány státní správy a příslušné instituce buď neměly pravomoci nebo dělaly „mrtvé brouky“.

Zásadní průlom nastal až poté, co byl na podivnou firmu podán konkurz a kdy se podařilo město přesvědčit, aby na základě neplatné kupní smlouvy z roku 1998 soudně uplatnilo nárok na svůj majetek. To se také v roce 2009 podařilo a nyní je zámek opět v majetku města. To nyní řeší co s ním. Kromě dalšího prodeje jsou ve hře i jiné možnosti, o nichž bude jednat městské zastupitelstvo. Objekty jsou zcela zničeny a některé jejich části hrozí zřícením. Jakékoliv využití toužimského zámku je tak bez masivních investic

Toužim, Horní zámek - Janův hrad.

nemožné, což v dnešní době bude velký problém. Nicméně jsou zde i jisté možnosti, jak objekt i za tohoto stavu oživit a nastartovat jeho postupnou a určitě hodně dlouhou záchranu. V tomto směru je to výzva nejen pro město, pokud ji ovšem chce vůbec přijmout, ale i pro všechny přátele památek a panských sídel zvláště. Je to výzva i pro KAS, pro začátek by možná pomohla propagace a osvěta, možná i konference či seminář věnovaný možnostem záchran a využití této památky. Třeba i v rámci programu nechtinských Dějin staveb. V kulturně náročnějších podmínkách Toužimi je to třeba, mezi místními i mezi vrcholnými funkcionáři samosprávy nejsou ojedinělé názory, že zámek je vlastně jen taková padající bezcenná stodola a že už ji měly dávno přejet buldozery...

Stanovisko rady KAS

Rada klubu se usnesla na tom, že osud toužimského hradu je natolik závažný, že zařazuje do programu konference Dějiny staveb 2010 sekci věnovanou jeho poznání. Zároveň bude jednat se zastupitelstvem města o uspořádání stavebně historického workshopu v průběhu konference přímo v areálu památky.

Už jste četli...?

Dědictví Koruny české XVIII/2009/3, časopis ochránců a přátel našeho kulturního dědictví vydávaný Nezávislou památkovou unií. Z obsahu: Hrad Roupov, s. 10 – 11, 21 (jde o převzatý a upravený článek Z. Gersdorfově z *Hlásky* 2008/1); Streubel, M.: Chodovská tvrz mezi životem a smrtí, s. 14 – 15.

Památky středních Čech 23/2/2009 – příloha Ročenka 2008. Časopis Národního památkového ústavu ú. o. p. středních Čech v Praze. Formát A4, 168 str., křída, množství fotografií. Vše o činnosti ústavu v r. 2008. Restaurátorské, archeologické, renovační a průzkumné práce na středočeských památkách prováděné zaměstnanci.

Zpravodaj muzea v Hradci Králové 33/2007. Archeologicky zaměřený sborník vyšel se značným zpožděním, ale ve formátu A4 na 290 stranách přináší množství informací o pravěkých a středověkých nálezích v regionu. V soupisu přírůstků archeologické sbírky Muzea východních Čech najdeme lokality jako hradek **Vražba** u Habřiny, hrad **Rotemberk** u Habřiny či hrad v **Liberku**, nálezy z akcí muzea v Jičíně pochází např. z areálu zaniklé tvrze v **Jeřicích**, ve fondu muzea jsou mladohradištní nálezy z knížecího hradu v **Miletíně** a z hradu **Železnice**. Děkujeme za zaslání. *Redakce*

V edici Zapomenuté hrady, tvrze a místa jako její č. 41 vyšla brožura **Tvrz a zámek v Životicích u Nepomuku** od J. Úlovce a T. Karla (A5, 40 stran). Za cenu nepřesahující cenu krabičky cigaret je možné si ji objednat u nakladatelství Ing. Petr Mikota, U Bachmače 10, 326 00 Plzeň (pmikota@post.cz).

Nakladatelství Veduta České Budějovice vydalo v roce 2009 další soupis panských sídel, navazující na soupis Plzeňska: Karel, T. – Knoll, V. – Krémář, L.: **Panská sídla západních Čech – Karlovarsko**. Formát A5, 233 stran, tvrdá vazba. Možno objednat za 250 Kč (+ poštovné a balné) u ing. Mikoty (viz výše).

Muzeum jižního Plzeňska v Blovicích vydalo sborník Jižní Plzeňsko VII. Z obsahu: R. Trnka – J. Hajšman: **Neznámá zaniklá středověká ves u Letin**, s. 51 – 64. V areálu zaniklé vsi byla pravděpodobně tvrz umístěná v rybníku. Formát A5, 123 stran. Možno objednat za 100 Kč u ing. Mikoty (viz výše).

Durdík, T. (ed.): Castellologica bohemia 11. vydal Archeologický ústav AV ČR Praha, v. v. i.- Společnost přátel starožitostí, Praha 2008, A4, 750 stran. Z obsahu: Pro velký rozsah uvádíme pouze názvy článků bez paginace a anotace. K. Sklenář: „Pohanské“ počátky českých hradů v představách romantické archeologie. F. Gabriel: Vztah stavby „věž“ k typu „skalní hrad“ v severních Čechách. P. Bolina – J. Němcová – P. Šlězár: K počátkům hradů na Moravskotřebovsku. D. Kovář: Písemné zprávy o stavební činnosti na drobných panských sídlech Českobudějovicka v raném novověku. L. Holík: Maďarská rezidenční architektura mezi gotikou a renesancí. Thomas Kühtreiber – Olaf Wagener: „...sie paweten zwo pateien ob dem geschloss auf die puhl...“ Vorwerke / vor-

geschobene Befestigungen im deutschsprachigen Raum. G. Buchinger – P. Mitchell – D. Schön – H. Schönfellner- Lechner: Die domus Gozzonis in Krems an der Donau – das Haus des Stadt-richters Gozzo aus dem 13. Jahrhundert und seine Entwicklung bis zum Ausgang des Mittelalters. T. Durdík: Předsunutá bašta hradu Týřova. F. Záruha: Vlašský dvůr. J. Slavík: Víznubské kuchyně. J. Hložek – R. Křivánek: Komplexní nedestruktivní výzkum hradu Liběhradu okr. Praha-západ. J. Panáček: Opravy hradu Ralsko v letech 1937 – 1939. J. Lhoták: Hrad Kašperk a jeho panství. J. Pachner: Hausberk – hrádky v krušnohorském údolí říčky Chomutovky u Chomutova. Z. Procházka: Tvrz ve Lštěni – pět let výzkumů a rekonstrukcí (2002–2006). J. Jánický: Tvrz a statek Lštěni za hrabat z Bubna a Litic na Srbcích. L. Foster – Z. Procházka: Tvrz ve Lštěni, archeologický výzkum 2003–2005. P. Kočár – Z. Sůvová – R. Kočárová – V. Janovská: Lštěni – bioarcheologický výzkum středověké tvrze. R. Vřla – J. Novotný: Jihovýchodní část opevnění hradu Buchlova. V. Vránová – J. Vrána: Olovené projektily z hradu Tepence. P. Žákovský: Tesáky ze sbírek Státního hradu Zvíkova. T. Durdík – Č. Pavlík: Soubor kachlů z hradu a zámku Bechyně. Č. Pavlík: Impozantní zbytky kachlových kamen z paláců hradu Roupova. T. Durdík – J. Fröhlich: Výzkum v lapidáriu v jižním křídle píseckého hradu. J. Frolík: Hrad v Chrudimi? D. Kovář: Dva opomíjené ikonografické doklady k podobě hradu ve Stráži nad Nežárkou. J. Prostředník: Záchraný výzkum gotického sklepa na třetím skalním bloku hradu Valdštejn. J. Štětina: Nové poznatky k hradu Blansko (okr. Blansko). Cena 793 Kč (v oprávněných případech /členové SPS a v ARÚ I ČAS/ poskytována sleva). Objednávky buď přes Společnost přátel starožitností na e-mailu: mateju@sfragrizovka.cz nebo přes Archeologický ústav AV ČR, Praha, v. v. i. na emailu: knihovna@arup.cas.cz.

T. Durdík - P. Rožmberský

Zprávy z klubu

Rada

Kontaktní adresa: KAS, Kopeckého sady 2, 301 36 Plzeň. Tel. 604261000, e-mail rozmb@kar.zcu.cz.

Po uzavření minulého čísla Hlášky obdržela Rada od předsedy brněnské pobočky dopis s omluvou a zprávou o činnosti za rok 2008 a posléze i zprávu o hospodaření za rok 2008 od pokladníka (viz dále). Byly také zaslány desátek a předplatné Hlášky na účet Rady, takže konečně mohla být do Brna zaslána Hláška XX/2008 (všechna čtyři čísla najednou).

Do 10. března je třeba zaslat Radě **Zprávy o činnosti a o hospodaření poboček za rok 2009**. Doufejme, že to letos funkcionáři zvládnou včas.

Konference Dějiny staveb 2010 se koná na zámku v Nečtině ve dnech **26. – 28. března**. Členové KASu, kteří měli příspěvek na minulou konferenci a kterým účast nehradí zaměstnavatel, a též studenti denního studia, kteří zde představí alespoň poster, jsou osvobozeni od konferenčního poplatku. Přihlášky zasílejte na adresu P. Mikota, U Bachmače 10, 326 00 Plzeň. Informace na www.evida.cz/shp.

Pokladní Mgr. J. Karlová po krátkém působení ve funkci ji složila ze zdravotních důvodů. Funkce se laskavě ujala Ing. Karla Brzobohatá. KAS (Rada) byla na podzim podrobena kontrole finančního úřadu týkající se dotací na sborník Dějiny staveb. Byly zjištěny určité nedostatky, které jsou postupně odstraňovány; výsledek kontroly nebyl do uzavírky tohoto čísla znám.

Redakce Hlášky přeje čtenářům a především autorům Hlášky všechno „nej“ do nového roku a děkuje všem, kteří zaslali příspěvky a udrželi tak časopis v chodu. Přednostně budou publikovány články aktuální a postupně se dostane i na ostatní. Škoda jen, že si na podzim, i když počasí přálo, nikdo nepovšiml ničeho zvláštního na panských sídlech a neposlal své pozorování do rubriky „Z hradů, zámků a tvrzí“.

Pobočka Plzeň

Kontaktní adresa: KAS, Kopeckého sady 2, 301 36 Plzeň. Tel. 604261000, e-mail rozmb@kar.zcu.cz.

Na schůzce v říjnu seznámil účastníky M. Novobilský s volně přístupným počítačovým programem, s nímž je možné poměrně

jednoduše vizualizovat hrady a zámky (a to nejen zvenčí, ale i zevnitř) a rekonstruovat zříceniny jako 3D modely a předvedl některé své vizualizace a rekonstrukce. Říjnová přednáška R. Trnky se týkala poměrně neznámé činnosti někdejšího valdštejského zahradníka a odborníka na pravěké mohyly F. X. France na poli středověké archeologie. První středu v prosinci hovořil J. Anderle o současném poznání vývoje hradu Velhartice.

Na podzimní členské schůzi byli přijati noví členové a potvrzen dosavadní výbor a funkcionáři pobočky. Došlo jen k jedné změně – J. Karlová ze zdravotních důvodů složila funkci pokladní a novou pokladní byla zvolena Karla Brzobohatá. Navržen byl jarní zájezd na hrady s dochovanými zbytky obléhacích prací. V létě navždy opustil řady pobočky pan Pavel Tolar z Plzně, pečlivý čtenář Hlášky a edice Zapomenuté hrady, tvrze a místa, člen KASu od roku 1994. Čest jeho památce!

Na velké přednášce v září mluvil Tomáš Karel ke 20 účastníkům o identifikaci dosud neznámých sídel podle archivních map, především v Loketsku; v listopadu pak přednášel Zdeněk Procházka o stavebně historickém průzkumu hradu Švamberku-Krasíkova za účasti 43 lidí. **Další přednáška** se na Filozofické fakultě ZČU v Sedláčkově ul. 15, 2. patro (už jezdí nový výtah) od 17. hod. koná **ve středu 24. února**. Přednášet budou pánové Karel a Klsák na téma Výsledky dlouhodobého výzkumu hradu Hartenberk.

Minikonference hrádky a tvrze – nová zjištění a nové otázky, aneb „Drnburk je taky burg“. 2 – 3 října 2009 na tvrzi ve Svině (okr. Rokycany) za účasti 10 lidí (i z řad pražské pobočky) byla ve 14. hod. zahájena v renesanční síni tvrže bezinkovým likérem, následoval guláš. Následovaly 4 referáty (s libovolně dlouhými, s neomezeným časem na diskusi), první z nich se týkal archeologického výzkumu okolí tvrže Svině a jeho součástí byla i podrobná prohlídka jejích exteriérů i interiéru (T. Karel – L. Foster: Výsledky výzkumu tvrže ve Svině), dále hovořili P. Rožmberský o parkánech u tvrzí, F. Kasl o souvislosti mezi hrádky a těžbou nerostných surovin a J. Hajšman o nově zjištěné zaniklé vsi u Letin pravděpodobně s tvrzí. V průběhu jednání bylo možné zobat ořechy, mandle, kandované ovoce, zeleninu, večer byly klobásy a plzeňský Prazdroj. Následovalo promítnutí filmu se středověkou tematikou a posezení s kytarou. Druhý den se konala prohlídka záhadného nového zámku ve Svině, o němž není v podstatě nic známo. Již dva roky má dříve opuštěná monumentální stavba svého

Archeologický průzkum brány na tvrzi Svině, v pozadí Nový zámek.

majitele, který ji renovuje. Za vzornou organizaci děkujeme T. Karlovi.

Firma Omnis Olomouc a. s. poskytla pobožce volné vstupenky na trojlístek veletrhů – „Moderní dům a byt“, „Moderní žena“ a „Ex Plzeň“ konané 16. – 18. října v Městské sportovní hale. Vstupenky byly zároveň slosovatelné o 2500 cen a obdrželi je na říjnové schůzce ti členové, kteří si přišli vyzvednout Hlásku a nemusela jim být zaslána poštou.

Podzimní autovycházky 17. října se účastnilo ve třech autech jen devět lidí a pes. Ostatní asi podlehlí zprávám o sněhové kalamitě v severovýchodních částech Česka a zalekli se počasí. Nebylo to tak hrozné. Tu a tam se vyskytl sníh jen na hradě Pajreku, což neovlivnilo jeho zevrubnou prohlídku, především patrně největšího donjonu v Čechách. Zřícenina je udržována v nezaroostlém stavu, jsou instalovány lavičky a přístřešek. Nízká oblačnost nedovolovala daleké výhledy na Šumavu a drobně poprchávalo. Obhlédli jsme též barokně upravenou tvrz v Petrovích n. Úhlavou, která ale začíná chátrat – chtělo by to alespoň zavřít vylezák na střeše. Tvrz v Dešenicích, za éry státního statku opatřená břizolitovou omítkou, byla částečně přístupná. Do některých místností zatéká, ale všude jsou vidět patrně památkářské mikrosondy zjišťující stav omítek a zdí, které zvenčí odhalily, že nejspíše celý komplex budov skrývá pod břizolitem psaníčkovou sgrafitu. Podařilo se také shlédnout interier zdejšího kostela sv. Mikuláše, v němž však z předbarokní fáze mnoho nezbylo. Hrad-zámek Bystřice n. Úhlavou překvapil svojí rozlohou. Do areálu, obklopeného mohutnou hradbou, jsme se sice oproti původnímu plánu bez osoby pověřené vedením vycházky nedostali, ale zaznamenali jsme, že už jsou téměř všechny střechy opatřeny novou krytinou. Obešli jsme celý komplex a na straně od řeky jsou po vymýcení hustého porostu vidět zajímavé detaily na skále stojící nejstarší části. Po občerstvení v restauraci Zemanka, kde jsou hostům zároveň servírovány různé hlavolamy k pobavení, jsme pokračovali směrem na Poleň. Po cestě jsme projížděli vesnicemi, v nichž v každé bývalo panské sídlo. Patrnější stopy jsme spatřili v Dlačově, kde po zbořeném zámku zůstal sklep. V záměčku v Běhařově, který je i s rozsáhlou zahradou ve vzorném stavu, byla psychiatrická léčebna; v současnosti se zdá být nevyužívaný. Mimo plán jsme navštívili Veselí n. Úhlavou, ovšem ze stavu zdejšího novogotického zámku, někde již s propadlými střechami a stropy, nám bylo smutno. Dobré střechy má naopak tvrz s mladší přístavbou v Úsilově. V Poleni jsme si prohlédli zříceninu kostela, která je vzdálena jen asi 10 m od druhého zdejšího dosud funkčního kostela. Zaujaly dochované kamenické detaily, jako okenní ostění a patky s náběhy klenebních žeber. Na zpáteční cestě jsme ještě navštívili restauraci ve Švihově a rozjeli se domů.

Jarní autobusový zájezd bude tématický – bude věnován poznání zemních fortifikací vzniklých při obléhání hradů Stará Dubá, Zbořený Kostelec (nad Sázavou) a Nový Hrad u Kunratic pod vedením M. Novobilského. Pokud se přihlásí **nejméně 35 účastníků**, uskuteční se v **sobotu 15. května. Odjezd bude v 7 hod.** od bývalého planetária (nyní soud) u Hamburku. Cena byla stanovena na 350 Kč za osobu (je ovlivněna vyššími dálničními poplatky a mýtným). Přihlásit se je nutné nejpozději do konce února u H. Matějkové (tel. 377535886, 777108634, nejlépe e-mailem: helena.matejkova@seznam.cz - kdo pojedje poprvé, nahlásí datum narození kvůli pojištění. Platit je možné na únorové schůzce). Nebude-li dostatečný počet zájemců, bude zájezd v dubnovém čísle Hlásky odvolán.

Pobočka Brno

Kontaktní adresa: Ing. Pavel Švehla, Ondráčkova 3, 628 00 Brno-Líšeň, e-mail: svehla.pavel@volny.cz.

Zpráva o činnosti v r. 2008: Výroční schůze se konala, z ryze technických příčin, až 30. 1. 2009 na stejném místě jako loni, leč pod jiným názvem podniku (tentokrát „Medovinářeň“) a jiným, pro milovníky historie i příznačnějším sortimentem – medovinou. Pozdější termín byl příznivější pro vyšší účast členů. Plánovaná konference na téma „Archeologie církevních památek“ byla přesunuta na rok 2009, aby mohla být doprovázena výstavou v pozůstatcích románské krypty katedrály sv. Petra a Pavla v Brně. Mgr. Kovář poinformoval přítomné o aktivitách kolem hradu Vildemberka u Viničných Šumic, o nálezů železných předmětů (ostruha, nožík), keramiky (14. st.) a cihel (vše bude publikováno), o zamezení nelegálních výkopů na tomto poměrně málo probádaném hradě a o výhledech dalších průzkumů. V rámci doktorandského studia zpracovává předhradí moravských hradů, o čemž se pak vedla rozsáhlá diskuse, neb každý chtěl přispět se svou troškou do mlýna. Bylo usneseno konat přípravy na konferenci o netypických konstrukcích na hradech, která by se měla uskutečnit v roce 2010. Dále bylo rozhodnuto navázat mezipobožkovou spolupráci mezi brněnskou a zlínskou pobožkou KASu. *předseda P. Švehla*

Zpráva o hospodaření v r. 2008: Zůstatek:

1750 Kč. Příjmy 1120 Kč (čl. příspěvky na r. 2009, předplatné Hlásky na r. 2009). Výdaje 430 Kč (desátek 110, předplatné Hlásky 320). Zůstatek: 2440 Kč. *pokladník J. J. Kovář*

Mimořádná schůze pobožky se konala na popud Rady 20. 11. 2009 v restauraci šermířského klubu L.A.G., Brno, Studánka. Přítomno bylo 10 členů, dva se omluvili. Předseda Švehla a pokladník Kovář podali hlášení o nedostatečích během posledních let stran podávání zpráv o činnosti, hospodářských zpráv a plateb. Informovali také o opatřeních přijatých Radou KASu vůči pobožce. Dále byla podána hlášení o provedené opravě: předseda Švehla informoval o vypracované a odeslané zprávě o činnosti; člen Štětina informoval o další, jím vypracované zprávě o činnosti; pokladník Kovář informoval o vypracovaných a odeslaných hospodářských zprávách, o provedení dlužných plateb k 20. 10. 2009 a o současném stavu účetnictví. Následně oba funkcionáři složili své funkce. Přítomní členové pobožky vzali na vědomí odčinění nedostatků a rozhodli takto:

- a) předsedovi i pokladníkovi pobožky byla vyslovena důtka,
- b) v rámci opravy jim bylo nařízeno setrvat ve funkci a očistit jméno pobožky pilnou prací. Na rok 2010 byly naplánovány akce:
 - a) J. Štětina připraví exkurzi na Boskovicko, termín bude upřesněn,
 - b) P. Šimeček pošle předsedovi informace k chystaným akcím zlínské pobožky, kterých by se brněnská pobožka mohla zúčastnit.

zapsal J. J. Kovář

Další informace od pobožek redakce do uzávěrky tohoto čísla neobdržela.

Kontakty na ostatní pobožky:

Pobočka Praha

KAS Pobočka Praha, PhDr. Jiří Úlovec, Tř. Milady Horákové 133, 166 21 Praha 6 – Dejvice, e-mail: julovec@mvr.cz, houskovad@seznam.cz.

Pobočka Humpolec

KAS, pobočka Humpolec, Hradská 818, 396 01 Humpolec. E-mail: frantisek.kocman@mesto-humpolec.cz, orlikhumpolec@seznam.cz.

Pobočka Zlín

KAS pobočka Zlín, MUDr. Jiří Hoza, Česká 4760, 760 05 Zlín. Tel. 737177346. E-mail: jihoz@post.cz.

Pobočka Hradec Králové

Ing. Jiří Slavík, Nerudova 1210, 517 41 Kostelec n. Orlicí, e-mail: slavik_dp@volny.cz, jaroslav_cerny@centrum.cz.

Uzávěrka dalšího čísla: 10. 03. 2010 (vyjde v první dubnové dekádě 2010)

HLÁSKA, zpravodaj Klubu Augusta Sedláčka. ISSN 1212-4974.

Vychází čtvrtletně. Toto číslo vyšlo v 1. lednové dekádě 2010.

Šéfredaktor Petr Rožmberský, technický redaktor ing. Petr Mikota, redaktor pro internet Petr Beránek, (www.klubaugustasedlacka.cz).

Adresa redakce: Klub Augusta Sedláčka, Kopeckého sady 2, 301 56 Plzeň (rozember@kar.zcu.cz nebo pmikota@post.cz)

Vydává Klub Augusta Sedláčka za přispění Nadačního fondu pro kulturní aktivity občanů města Plzně.

Registrováno pod značkou OK Ump 23/1991. 360 výtisků